

HV MAN INC.

Humanistisch Verbond | Winter 2021/2022

**HOOGLERAAR IMKE DE BOER: 'Mogen we dieren houden en doden?' | DE EEUWIGE TWIJFEL VAN
FILOSOOF JACQUES DERRIDA Alles is een construct | PRIVÉDETECTIVE Altijd op jacht naar bewijs**

ROB WIJNBERG

**'We zijn het meer eens met
elkaar dan we denken'**

Waarheid
& leugen

- 4 **Hoe zit het met de cijfers?**
Wie willen we nog vertrouwen?
- 8 **Langs de humanistische meetlat**
Rob Wijnberg
- 16 **Hoe zat het ook alweer met ...**
Filosoof Jacques Derrida
- 18 **Waarheidszoekers**
Van journalist tot transhumanist
- 28 **Mardjan ontmoet**
'Ik ben blij dat ik geen rechter ben'

- 30 **Duivels dilemma**
Hoogleraar Imke de Boer worstelt met het voedselsysteem
- 34 **Privédetective**
Altijd op jacht naar bewijs
- 42 **Column Frank Meester**
Een waarheid als een koe
- 44 **Humanistisch Verbond**
De visie van de nieuwe directeur
Robbert Bodegraven

Stroop de mouwen op

Helaas geeft deze Human INC. geen antwoord op de vraag wat waarheid is. Het zou zomaar kunnen dat je na het lezen ervan juist méér dilemma's en vragen hebt. Zo duizelde het mij en werd ik zelfs wat droef na het stuk over de 20ste-eeuwse filosoof Jacques Derrida die grootse ideeën als 'de mensheid' of 'de gemeenschap' ontmaskerde als talige constructen, als holle woorden kortom. Vrolijk werd ik daarentegen van het gesprek dat Arjan Visser voerde met journalist en filosoof Rob Wijnberg die de Socrateslezing 2021 schreef. Ook al geeft Wijnberg toe dat de waarheid verworden is tot een hoogst individuele overtuiging, tot 'privé-eigendom', toch toont hij zich een rasoptimist. Zeggen we allemaal dat de samenleving polariseert? Wijnberg vindt van niet. Wie goed kijkt, ziet juist het tegenovergestelde, stelt hij opgewekt. Neem de klimaatverandering: "De grote middengroep deelt deze waarheid: er is een groot, door mensen veroorzaakt, probleem en er zijn dringend maatregelen nodig, terwijl in het publieke debat de suggestie wordt gewekt dat de ontkenner van de klimaatcrisis de overhand hebben. Er is een verbeelde werkelijkheid en een onderliggende werkelijkheid, die veel rooskleuriger en gemeenschappelijker is dan wij denken."

Ook zo fijn: Wijnberg is ervan overtuigd dat de problemen die we zelf hebben veroorzaakt, we ook zelf kunnen oplossen. Kortom, stroop de mouwen op, er is werk aan de winkel.

José Rozenbroek
Hoofdredacteur HUMAN INC.

HUMAN INC. is een uitgave van het Humanistisch Verbond. Het magazine wordt verspreid onder leden en belangstellenden.

Ledenadministratie Humanistisch Verbond
Telefoon: 020 5219000
E-mail: leden@humanistischverbond.nl

Hoofdredactie
José Rozenbroek

Art direction
Sabine Verschuieren

Correctie
Louki Verschuren

Uitgever
Fiona Fortuin

Medewerkers
Adinda Akkermans, Liddie Austin, Robbert Bodegraven, Linelle Deunk, Wouter le Duc, Valerie Granberg, Hannah Hamans, Bas Losekoot, Frank Meester, Florentijn van Rootselaar, Jitske Schols, Arjan Visser, Marcel de Vries, Marein Zwama

Redactieadres
info@humanistischverbond.nl

Lithografie
Marc Gijzen

Druk
Damen Drukkers Werkendam

Wie willen we nog vertrouwen of geloven?

RESEARCH

Marein Zwama

BEELD

Marcel de Vries

Turbulente tijden zijn het waarin we leven. Het is alsof we steeds meer tegenover elkaar komen te staan en het geloof in de oude vertrouwde instituties lijkt verdwenen. Toch blijkt uit cijfers dat dit laatste niet helemaal waar is: op de wetenschap en de media willen we juist meer bouwen. Maar hoe zit het met het vertrouwen in een god, de staat en het koningshuis?

4 op de 10
Nederlanders
is tevreden
met het
koningshuis

'Ik mag
ook nooit
iets'

De populariteit van het koningshuis zakte dramatisch

Schandalen hebben altijd invloed op het vertrouwen in het koningshuis. Zo daalde het vertrouwen na de Griekenland-gate. Momenteel is slechts een schamele 44% tevreden over ons vorstenpaar. Het percentage Nederlanders dat vindt dat ons land een republiek moet worden steeg het afgelopen jaar van 15 naar 23.

Bron: Ipsos Koningsdag 2021

2 op de 10 Nederlanders geloven in een hogere macht

‘De kreeft-
maan
geeft me
extra power
deze maand ...’

Geloven we in de kerk en/of in een god?

Sinds 2015 is het aantal niet-kerkelijken in Nederland in de meerderheid (54,1%). Van die Nederlanders gelooft een derde niet meer in een god, terwijl een kwart wél in een god gelooft. De rest twijfelt of gelooft ‘in een of andere hogere macht’.

Bron: CBS

We vertrouwen nog steeds de media

Verrassend: het vertrouwen in de traditionele media is opmerkelijk stabiel en zelfs toegenomen sinds de coronacrisis. Het NOS Journaal is de meest vertrouwde nieuwsbron. Alleen bij jongeren is het vertrouwen enigszins afgenomen. De zorgen over wat echt of nep is op sociale media zijn wél toegenomen. Vooral Facebook wordt als nieuwsbron door jong en oud gewantrouwd. Ook zien we een lichte stijging van complotdenkers.

Bron: Commissariaat van de Media (2021) Digital News Report

4 op de 10 Nederlanders hebben geen vertrouwen in sociale media

‘Aliens-
masterminds
achter
corona-
pandemie’

4 op de 10 Nederlanders hebben nog vertrouwen in de politiek

‘Een dvd’tje
opzetten???’

De politiek scoort slechter dan ooit

Door crises stijgt vaak het vertrouwen in de politiek. Dat zag je in 2020, maar in 2021 zakte het vertrouwen onder pre-coronaniveau door de toeslagenaffaire, de trage formatie van het kabinet en zorgen over de zorg, de woningmarkt en het klimaat. Slechts 4 op de 10 Nederlanders vertrouwen momenteel de overheid (een recent onderzoek van de Erasmus Universiteit spreekt zelfs over 3 op de 10).

Bron: Ipsos Prinsjesdag 2021

De wetenschap doet het best goed

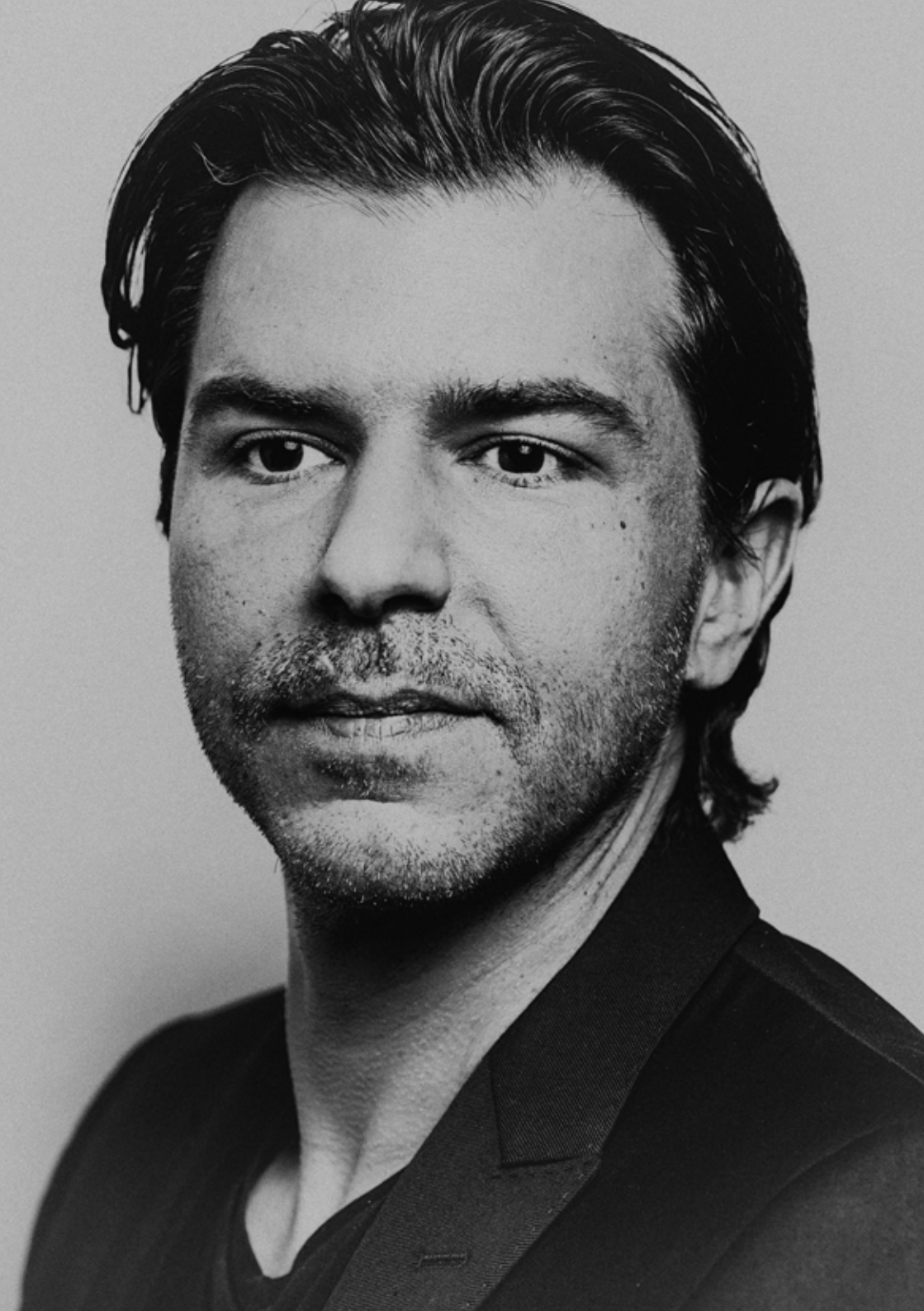
2021 was een goed jaar voor de wetenschap, want ons vertrouwen steeg licht. Interessant: de snelle ontwikkeling van de coronavaccins werd genoemd als reden om de wetenschap te vertrouwen én te wantrouwen.

Bron: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en Rathenau Instituut, 2015, 2018 en 2021 (Rathenau Instituut)

1 op de 10 Nederlanders is minder gaan geloven in de wetenschap

‘Ze hebben
geen idee wat
die prik op
de lange
termijn doet’

LANGS DE
HUMANISTISCHE MEETLAT

‘Alle problemen die we hebben veroorzaakt kunnen we ook weer oplossen’

Een ontmoeting met hoofdredacteur van *De Correspondent* en filosoof ROB WIJNBERG (39) begint met een interessant dilemma: schudden we handen of toch maar niet? Stel dát we het doen: wie neemt dan het initiatief? Wat is de boodschap? En wat zegt het als je die hand aanneemt, een boks geeft of slechts met een beleefd knikje reageert?

Tekst
ARJAN VISSER
Fotografie
JITSKE SCHOLS

D

e verleiding is groot om daarna een boom op te zetten over het coronabeleid, of misschien is het juist goed om iets luchtiger te beginnen, bijvoorbeeld met een paar leuke feitjes uit zijn cv: begon als vijftienjarige een bedrijfje in wenskaarten, werkte als croupier in het casino, speelde als huispianist in restaurants, op feestjes en partijen, werd op zijn 27ste hoofdredacteur van *NRC Next* – maar nee, Rob Wijnberg neemt, gedreven als hij is, het voortouw en wil eerst en vooral praten over de Socrates-lezing 2021/22 van het Humanistisch Verbond, een bespiegeling over waarheid die hij de titel ‘Een hoopvol alternatief’ heeft meegegeven. Het lukt nog net om hem een beetje af te remmen met de vraag: wat is waar?

“Filosofisch gezien zou ik mezelf een

pragmatist willen noemen en binnen die stroming geldt: wáár is wat werkt. Overigens zal een pragmatist daar óók meteen aan toevoegen dat het jammer is dat je naar een definitie vraagt, omdat je iets wat werkt niet meer hóéft te definiëren.”

Heeft waarheid dan niets met werkelijkheid te maken?

“Jawel, want wat werkt wordt natuurlijk deels begrensd en bepaald door de werkelijkheid waarin je je bevindt, maar de bandbreedte van wat als werkelijk wordt gezien is enorm. Het woord ‘werkelijkheid’ suggereert een eenduidigheid die er gewoon niet is ... Dit sluit wel een beetje aan bij de manier waarop ik het onderwerp in mijn lezing benader: wat door een samenleving als waarheid wordt gezien is, in zekere zin, een heel goede kapstok om de tijdgeest aan op te hangen. Laten we die tijdperken even

Biografie Rob Wijnberg

1982 Geboren in Winschoten

2001 Column op de jongerenpagina van *De Telegraaf*

2006-2010 Werkzaam bij *NRC Next* en *NRC Handelsblad*

2007 Publicatie van pamflet *Boeih! Het stille protest van de jeugd*

2008 Publicatie van pamflet *In Dubio. Vrijheid van meningsuiting als het recht om te twijfelen*

2009 Publicatie van het essay *Nietzsche & Kant lezen de krant*

2010 Publicatie van boek *En mijn tafelheer is Plato. Een filosofische kijk op de actualiteit*

2010-2012 Hoofdredacteur *NRC Next*

2013 Medeoprichter van journalistiek platform *De Correspondent*

2013 Publicatie van essaybundel *De nieuwsfabriek*

2021 Schrijver van de Socrateslezing

‘De waarheid is een product geworden, afgestemd op de behoefte van de ontvanger. De waarheid is privé-eigendom geworden’

kort langsgaan. Eerst was er zoiets als de transcendente waarheid. Dat idee begon al bij Plato en is zo’n beetje overgenomen door alle wereldreligies: de werkelijkheid, daar waar het wérkelijk om gaat, is ergens anders. De mens had geen controle over zijn lot en bevond zich min of meer in een statische toestand. Daarna kwam de moderne tijd, waarin de waarheid binnen het handbereik van de mensen kwam te liggen; de waarheid als iets wat gevonden kon worden. Dus nog steeds ‘buiten ons’, maar toch: vindbaar voor wie ernaar op zoek wilde gaan.”

Waar kon je hem dan vinden?

“De grondslag van de moderne wetenschap bood empirische toegang tot de waarheid, niet direct zichtbaar, maar: te destilleren uit de werkelijkheid om ons heen. Zo konden we het lot in eigen hand nemen en de samenleving vorm gaan geven. Dát was de grote kentering: van een geloof in verlossing – in een hiernamaals, waar de waarheid aan ons geopenbaard zou gaan

worden – naar een geloof in de vooruitgang voor je achterkleinkinderen. Toen kwam de postmoderne draai die zegt: de waarheid komt uit ons. De waarheid is onze subjectieve, interpretatieve toevoeging aan de werkelijkheid. Of, om met Nietzsche te spreken: er zijn geen feiten, er zijn slechts interpretaties. De waarheid is niet iets wat gevonden moet worden; de waarheid wordt gemaakt en wij zijn de producenten. Dat idee bracht weer een heel andere tijdgeest, namelijk die van de individualisering. Als er geen waarheid buiten ons bestaat – en we hem zelf dus kunnen maken – hebben we de vrijheid ons leven in te richten zoals we dat zelf willen.”

En de verantwoordelijkheid, toch?

“Ja, die werd eraan gekoppeld, maar niet opgedrongen. Het voornaamste punt was: de Waarheid, met een hoofdletter W, bestaat niet. De valse autoriteiten die een claim op de waarheid leggen moesten ontmanteld worden. Met dit type geïndividualiseerde waarheid leven we nog steeds, maar er is in de afgelopen zestig, zeventig jaar iets aan toegevoegd: we zijn gaan luisteren naar de ideologie van de markt. De waarheid is een product geworden, afgestemd op de behoefte van de ontvanger. Google is daar een goed voorbeeld van. In de oprichtingsdocumenten van Google staat nog dat ze nóóit advertenties zullen gaan verkopen, omdat commerciële prikkels de zoekresultaten zouden beïnvloeden. Inmiddels is Google één grote advertentiemachine, gebouwd rondom de logica van de behoeftebevrediging. Ze zijn van een modern ideaal – kennis ontsluiten teneinde een soort vooruitgang te bewerkstelligen, die uiteindelijk zou leiden tot het oplossen van ál onze problemen – opgeschoven naar een totale personalisering van informatie.

Ben jij activist of politicoloog en tik je ‘Egypte’ in, dan krijg je informatie over protesten, demonstraties en revoluties. Als je heel vaak op vakantie gaat, krijg je boottochtjes, piramides en resorts. Dat is de bekende filterbubbel – het algoritme voegt zich naar een profiel van jouw behoeften. Maar dit is niet alleen iets wat op het internet gebeurt; de hele samenleving is inmiddels op die manier ingericht. Het denken in doelgroepen is de normaalste zaak van de wereld geworden. Je ziet het in de media, in het onderwijs, maar ook in de politiek: politici hebben geen ideaal waarvan ze zo veel mogelijk mensen willen overtuigen, nee, ze doen aan doelgroep- en achterbananalyse en vertalen die naar wat de mensen willen. Politici komen ons beloven dat zij zullen waarmaken wat wij willen. Terwijl we juist van hén te horen zouden moeten krijgen wat er het best gedaan kan worden, waar zij voor staan.”

Wat zijn de consequenties van dat concept

– de waarheid als product?

“Het grootste probleem is dat die waarheid als product uiteindelijk is verworden tot een soort waarheid als privé-eigendom. Met als gevolg: afbrokkelende solidariteit, bijvoorbeeld. Je hoort nu mensen zeggen: ik ben gezond, dus waarom zou ik een vaccin nemen? Dat is niet zomaar een particuliere opvatting van iemand, nee, het is een wereldbeeld dat al veertig, vijftig jaar gepusht is. We weten zelf wel wat waar is, we bepalen zelf wat goed voor ons is ... Je kunt tegenwoordig ook een ziektekostenverzekering voor ‘hoogopgeleiden’ afsluiten. Want: hoogopgeleiden leven gezonder en daardoor kan de premie omlaag. Logisch ja, maar totaal onsolidair. Het staat haaks op het hele idee van de zorgverzekering: je betaalt geen premie die bij je ‘past’,

maar je levert een bijdrage die ervoor zorgt dat medische hulp voor zo veel mogelijk mensen toegankelijk blijft. Er is op die trend van de privatisering van de waarheid geen samenleving te bouwen. Een samenleving impliceert een collectief idee van realiteit, een gedeelde werkelijkheid, met gedeelde uitgangspunten en belangen.”

In de Socrateslezing stel je dat die collectiviteit er wel degelijk is, en dat we het veel meer met elkaar eens zijn dan we denken. Idealisme pur sang, toch?

“Zo zou ik het niet willen noemen. De connotatie van idealistisch is toch: ver van de werkelijkheid verwijderd. Niet realistisch. Dit is het dominante wereldbeeld: als je mensen hun gang laat gaan, wordt het een rotzooi. De beschaving is een dun laagje vernis waaronder de werkelijke natuur schuilgaat en als dié eenmaal naar boven komt, zijn we verloren. Maar die ‘werkelijke natuur’ – als je daar wat dieper induikt – blijkt veel positiever en coöperatiever dan al die theorieën je willen doen geloven. Het idee dat mensen calculerende individuen zijn die, als ze de kans krijgen, altijd voor zichzelf zullen kiezen, klopt helemaal niet. Er is een andere realiteit, een alledaagse werkelijkheid, maar die wordt niet in beeld gebracht. Het zijn de uitzonderingen die de aandacht krijgen. Als je nu aan mensen vraagt of de polarisatie is toegenomen, zullen ze zeggen: ja, er zijn veel meer tegenstellingen dan vroeger. Dat is de perceptie. In werkelijkheid is de polarisatie juist op veel vlakken heel sterk afgenomen; de dieper gewortelde opvattingen over wat rechtvaardig en belangrijk is, zijn naar elkaar toegegroeid. We zijn veel meer één geworden. Er is natuurlijk nog steeds verschil, maar het zijn de randen die zichtbaarder en extremer zijn geworden; het

middendeel is vele malen groter dan, pak hem beet, dertig jaar geleden. Om er één gepolariseerd onderwerp uit te pikken: het klimaat. De grote middengroep deelt deze waarheid: er is een groot, door mensen veroorzaakt probleem en er zijn dringend maatregelen nodig, terwijl in het publieke debat de suggestie wordt gewekt dat de ontkenners van de klimaatcrisis de overhand hebben. Er is een verbeelde werkelijkheid en een onderliggende werkelijkheid, die veel rooskleuriger en gemeenschappelijker is dan wij denken.”

Ben je een optimist?

“Ja. Cynici zullen zeggen dat ik dan ook naïef ben, maar ik vind het wel een realistische houding om optimistisch te zijn.”

Is dat iets wat je in je opvoeding hebt meegekregen? Jouw ouders, allebei psycholoog, waren toch voorstanders van de methode ‘niet zeuren maar aanpakken’?

“Dat klopt wel, ja. Je kunt het ook betrekken op de plek waar wij nu zitten. *De Correspondent* is gestoeld op het geloof in de mogelijkheid van vooruitgang. Het basisidee is dat de journalistiek een goede bijdrage kan leveren aan het vergroten van de *circle of empathy*, het afbreken van onrechtvaardige hiërarchieën en het bevorderen van de samenwerking tussen mensen. Ik geloof dat we alle problemen die we samen hebben veroorzaakt ook weer gezamenlijk kunnen oplossen.”

En wat is jouw persoonlijke ambitie? Om dat cv er nog eens bij te halen: je lijkt me wel iemand met een zekere geldingsdrang.

“Ja, dat is waar, maar die geldingsdrang is wel verschoven. Dat komt ook door mijn leeftijd, denk ik ... Dat klinkt stom, maar ik ben nu bijna veertig, dus ik mag het zeggen. Eerst was vooral het persoonlijke succes belangrijk, maar ik begin er steeds meer

‘Omdat ik best blij ben met alles wat mij inmiddels al is gelukt, is het een stuk makkelijker om anderen iets te gunnen’

genoegen aan te ontlenuen dat ik – bijvoorbeeld door een eigen bedrijf te beginnen waar inmiddels zestig mensen werkzaam zijn – de voorwaarden kan creëren om anderen succesvol te laten zijn. Vroeger was succes: een geweldig boek schrijven en daar zo veel mogelijk exemplaren van verkopen. Nu heb ik mijn succes als het ware schaalbaar gemaakt door, samen met anderen, een uitgeverij op te richten die elk jaar vier mensen in staat stelt om een boek te schrijven dat ook nog eens heel goed verkoopt.”

Als we het op de Socrateslezing betrekken: vijftien jaar geleden was het een persoonlijke triomf en nu is het een voertuig voor een goede boodschap?

“Vijftien jaar geleden zou ik het óók hebben gezien als een uitstekende kans om iets wat ik belangrijk vind door te geven aan een groot publiek, maar toen was ik vooral bezig met mijn eigen carrière en zou ik waarschijnlijk tegelijkertijd hebben gedacht dat het mooi zou staan op m’n cv. Maar

wat nu ook meespeelt is de gedachte dat ik het me kan permitteren om dingen minder belangrijk te vinden omdat ik best blij ben met alles wat mij inmiddels al is gelukt. Dat maakt het een stuk makkelijker om anderen iets te gunnen.”

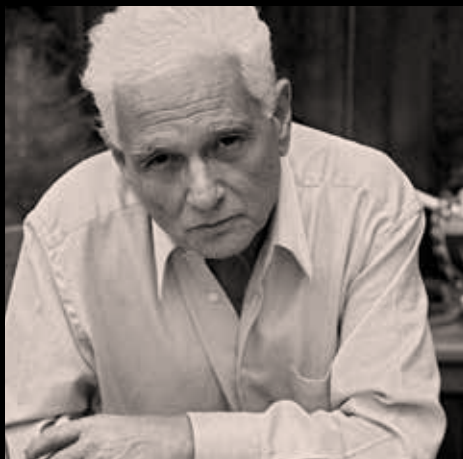
Best opvallend, eigenlijk: nog geen veertig en je bent aan het relativeren geslagen.

“Het was Churchill, geloof ik – *one of that crowd* – die ooit heeft gezegd dat je je als jongere heel erg bezighoudt met wat anderen van je vinden, dat het je daarna steeds minder gaat boeien wat mensen over je te zeggen hebben, om ten slotte, als je oud bent, tot de ontdekking te komen dat ze nooit met je bezig zijn geweest.”

► Rob Wijnberg schreef de Socrateslezing 2021, die commentaar geeft op de samenleving vanuit humanistisch perspectief. De lezing gaat op tour in 2021/22. Voor data en tickets: humanistischverbond.nl

Is alles een leugen?

Tekst
FLORENTIJN VAN ROOTSELAAR

Bestaat 'de mensheid'? Is het idee van 'een gemeenschap' geen leugen? Grootse ideeën van andere denkers zijn vaak niet meer dan talige constructies, meende de Franse filosoof JACQUES DERRIDA (1930-2004), koning van het deconstructivisme. Toch probeerde hij wel degelijk 'de waarheid' te grijpen, ook al ontglipte die hem telkens weer.

December 1981. De filosoof Jacques Derrida is met het vliegtuig in Praag aangekomen en merkt dat hij wordt gevolgd op straat – een onaangename ervaring, zeker omdat Tsjechoslowakije in die tijd een dictatuur is en Derrida op weg is naar een congres van dissidente filosofen. Hij besluit meteen na zijn lezing terug te keren naar zijn vaderland Frankrijk. Derrida's idee dat hij werd gevolgd wordt bevestigd: terug op het vliegveld wordt hij gearresteerd. Hij zou drugs gesmokkeld hebben. De filosoof brengt een nacht in de cel door, maar wordt de ochtend erop in vrijheid gesteld. De Franse president Mitterand had zich daar hoogstpersoonlijk mee bemoeid. De indruk die Derrida heeft achtergelaten bij de Praagse filosofen is niet onverdeeld positief. En dat heeft alles te maken met het onderwerp van zijn lezing: 'Descartes en taal'. Het doet een van de deelnemers verzuchten dat Derrida's woorden niet bij lijken te dragen aan hun vrijheidsstrijd.

Het is het soort verwijt dat Derrida vaker gemaakt zal worden. Terwijl andere filosofen in het naoorlogse Frankrijk spreken over grootse idealen, 'deconstrueert' studeerkamergeleerde Derrida boeken van andere filosofen. Zo wil hij aantonen dat de grootse ideeën van andere denkers niet meer dan talige constructies zijn. De mensheid? Niet meer dan een woord. De vraag is: als Derrida alles wat we voor waar hielden ontmaskert als leugen, als we daarmee geen positieve kracht meer hebben die

ons motiveert, zijn we dan niet krachteloos tegenover bijvoorbeeld een dictatuur? Derrida heeft zelf vaak betoogd dat hij zich in zijn deconstructie van die grootse begrippen altijd heeft laten leiden door rechtvaardigheid. Zo liet hij bijvoorbeeld zien hoe het idee van gemeenschap een leugen is, omdat in de praktijk blijkt dat bepaalde mensen ervan worden uitgesloten – een ervaring die ook de jonge Jacques Derrida, die op 15 juli 1930 in Algerije werd geboren, heeft getekend. Toen hij, als zoon van een Joodse wijnhandelaar opgroeide in El Biar, verloren de Joodse inwoners van het land tijdelijk hun burgerrechten en mochten de kinderen niet meer naar school – blijkbaar was het idee van een Algerijnse gemeenschap een leugen. Dat geldt niet alleen voor dit extreme geval, betoogt Derrida, maar voor elke gemeenschap: sluit niet elke samenleving, hoe ideaal ook, mensen uit? Alleen het bewustzijn daarvan, meent Derrida, kan bijdragen aan een rechtvaardiger wereld.

De vraag is wel of deze manier van denken werkelijk bijdraagt aan meer rechtvaardigheid. Je mag dan aangetoond hebben dat veel waar we in geloven een leugen is, maar waarom zou dat je aanzetten tot het streven naar meer waarheid of rechtvaardigheid? Wat drijft je? En ook: hoe zou die waarheid er dan uitzien? Derrida gaf nooit concrete aanwijzingen. Toch was de waarheid wel aanwezig in zijn werk, maar altijd als iets dat versluierd was. Derrida's wereld wordt bevolkt door literaire personages die bezeten zijn door die waarheid, maar het lukt ze niet er toegang toe te krijgen. De waarheid blijkt telkens opnieuw verhuuld door weer een sluier. En misschien, zo suggereert Derrida, bestaat de waarheid niet zonder zo'n versluiting.

Wat opvalt: de filosoof Derrida, die zich in de filosofie zo bezighield met versluiting, was ook over zijn eigen leven behoorlijk discreet. Natuurlijk, zijn publieke leven als hoogleraar aan de prestigieuze École Normale Supéri-

eure was bekend, en ook zijn aanstellingen aan meerdere Amerikaanse universiteiten. Maar over andere zaken sprak hij niet zoveel, bijvoorbeeld over zijn jeugd, en over het feit dat hij graag voetballer was geworden. En dat hij van tv-kijken hield en van auto's, waar hij het liefst heel hard in reed. Van andere zaken is het begrijpelijker dat hij er niet zo open over was: hij was dan wel gelukkig getrouwd met de Tsjechische psychoanalytica Marguerite Aucouturier, maar hij had ook meerdere buitenechtelijke relaties, waar in een geval een zoon uit voortkwam.

Misschien was zijn terughoudendheid een manier om zichzelf te beschermen: hij had vaak felle kritiek op zijn filosofie gekregen, wat hem naar eigen zeggen sterk had aangegrepen. Hij voelde zich kwetsbaar tegenover andere mensen, hij was gevoelig voor hun oordelen. Soms vroeg hij het zich af: toen hij in Algerije tijdelijk van school was geweerd, was daar een goede reden voor geweest? Hetzelfde gevoel kreeg hij soms over zijn gevangenzetting in Praag, volgens hem een zeer traumatische gebeurtenis: de straf leidde bij hem tot de vraag of hij schuldig was.

Derrida zou overlijden op 9 oktober 2004. Hij had school gemaakt, zeker in de Verenigde Staten. Maar zoals het met volgers gaat, waren die strenger in de leer dan de meester. Deconstructie was een methode geworden om misstanden aan de kaak te stellen: kolonialisme, seksisme, racisme en meer. Maar wat zijn discipelen vaak minder hadden dan de meester was zijn speelsheid en ook zijn onzekerheid: Derrida benoemde de leugens, schudde de boel op en ondermijnde vaststaande ideeën door zijn ironie. En hij streefde dan wel naar rechtvaardigheid en naar waarheid, maar hij had nooit gemeend die zelf in pacht te hebben. <

► Meer denkers uit de geschiedenis van het humanisme: humanistischecanon.nl

‘Dit is mijn waarheid’

Waar geloof jij stellig in? En in hoeverre ben je bereid naar de ander te luisteren en zo nodig je eigen overtuigingen bij te stellen? Vijf mensen op zoek: “De waarheid is nooit een onbeweeglijk stuk graniet.”

Tekst LIDDIE AUSTIN
Fotografie WOUTER LE DUC

LOTTE VAN NOORT (26) is student informatie-kunde en transhumanist.

“Onder transhumanisme versta ik: het zodanig verbeteren van ons mensen met behulp van technologie, dat we de natuur kunnen overstijgen en in alle opzichten sneller, slimmer en sterker worden. Alle natuurlijke beperkingen doorbreken die we als mens hebben – daar komt het op neer. Het mens-zijn heeft voor mij altijd limitaties gehad. Dan denk ik in eerste instantie aan veroudering, maar ook onze cognitieve en emotionele beperkingen vind ik jammer. Er wordt gezegd dat je daar maar mee moet leren leven, maar dat klinkt mij wat al te gemakzuchtig in de oren. Waarom ermee leren leven als je ook naar verbetering zou kunnen streven en daarvoor technologie zou kunnen inzetten? Samen met een aantal anderen hebben mijn

vriendin en ik het Institute of Exponential Sciences opgezet, waarmee we ons mengen onder een grote internationale groep van mensen met dezelfde ideologie en filosofie. Ons doel is contacten leggen en onderzoek financieren, want er is heel veel geld nodig om de technologie te ontwikkelen die nodig is om stappen te kunnen zetten. Maar dat dit in de nabije toekomst gaat gebeuren, staat voor mij vast. Er wordt steeds meer onderzoek gedaan; rijke mensen, zoals Peter Thiel van PayPal, investeren er veel geld in.

Er zijn nu nog geen behandelingen waaraan ik me zou willen onderwerpen. Daarvoor staat het onderzoek nog te veel in de kinderschoenen. Ik ben liever niet Patient Zero, ik doe geen dingen die niet uitgebreid op mensen getest zijn. Ik wil vooruitgaan, niet achteruit omdat ik iets heb ondergaan dat achteraf gezien geen goed idee bleek te zijn. Mensen vragen altijd of ik transhumanist ben geworden omdat ik bang ben voor de dood, maar dat is het niet. Ik hoop wel heel oud te kunnen worden. Meerdere honderden jaren liefst. Wat nu een standaard mensenleven is, vind ik echt te kort. Ik ben 26, stel dat ik honderd word, dan heb ik er al een kwart van mijn leven op zitten, terwijl er nog zo veel is dat ik wil meemaken! Bijvoorbeeld: via gedachten met elkaar kunnen communiceren. Iedereen ziet de wereld nu letterlijk en figuurlijk alleen door zijn eigen ogen; je kunt elkaar alleen leren kennen via traditionele communicatiemiddelen en die vind ik behoorlijk beperkt. Een uitbreiding daarvan is iets waarnaar ik erg uitkijk. Daar zouden we ook als maatschappij iets aan kunnen hebben: dat je, door iemands interne wereld te leren kennen, begrijpt hoe hij of zij tot een eigen waarheid komt.”

‘Je moet continu advocaat van de duivel spelen en jezelf afvragen: klopt dit wel?’

ERIC SMIT (54) is ‘meewerkend voorman’ en medeoprichter van Follow the Money, het platform voor onderzoeksjournalistiek.

“In de loop van mijn journalistieke loopbaan ben ik waarheid zoeken steeds belangrijker gaan vinden. Toen ik net begon schreef ik veel artikelen en zelfs twee boeken waarvan ik achteraf dacht: heel leuk, maar wat was hiervan eigenlijk het maatschappelijk belang? Had ik een misstand aan de kaak gesteld, iets geschreven waardoor de wereld ten goede veranderde? Niet echt. Ik ben steeds beter gaan inzien wat echt belangrijk is en wat niet. Toen wij begonnen met Follow the Money, in 2010, was onderzoeksjournalistiek een beetje een ondergeschoven tak in de journalistiek; er werd niet veel in geïnvesteerd. Dat is nu gelukkig anders, maar het wordt nog steeds niet genoeg gedaan. Bij Follow the Money zien we het beoefenen van journalistiek als een publieke dienst: we vinden dat onze waarheids-

vinding het algemeen belang moeten dienen. Dat hebben we zelfs statutair laten opnemen: we zijn een maatschappelijke onderneming. Ons doel is een bijdrage te leveren aan een goed functionerende democratie. Dat doe je door zaken die in het donker verborgen zijn naar het licht te brengen. Journalistiek gaat niet alleen over waarheidsvinding, maar ook over het controleren van de macht. Persoonlijk vind ik de financiële sector heel interessant, omdat die zo enorm complex en abstract is geworden. Dat maakt daar de drempel naar immoreel gedrag heel laag. Je ziet de mensen die je benadeelt niet en haast niemand snapt meer wat in die wereld gebeurt, dus is de pakkans bij fraude klein. Door je in die sector te verdiepen en af te stappen op de lui die denken dat ze overal mee wegkomen, kun je het verschil maken. Dat heeft iets Robin Hoodachtigs, maar ik word ook gedreven door oprechte woede over wat die mensen doen. Mijn collega’s bij Follow the Money hebben hun eigen thema’s waarover zij zich opwinden: het klimaat, de zorg, Europa. Waar je je altijd van bewust moet zijn bij onderzoeksjournalistiek, is dat wat vandaag de waarheid is, morgen onwaar kan blijken te zijn door nieuwe inzichten en nieuwe feiten. Je moet je daarom kwetsbaar maken voor andere inzichten en bevindingen; oppassen dat je niet in een tunnelvisie verzeild raakt. Eigenlijk moet je in je waarheidsvinding continu advocaat van de duivel spelen en jezelf afvragen: klopt dit wel? Waar baseer ik dit eigenlijk op? De beste waarheid is de waarheid die het best wordt onderbouwd door de beste feiten en het best controleerbaar is – nooit een stuk graniet dat onbeweeglijk in een landschap ligt.”

ZOEKEN & VINDEN

‘Ik heb ervaren
dat het
verschrikkelijk
bevrijdend
kan zijn om
zogenaamde
waarheden
te herzien’

MARIECKE VAN DEN BERG (38) is universitair docent aan de faculteit Religie en Theologie van de VU in Amsterdam en bijzonder hoogleraar Feminisme en christendom aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.

“In de christelijke traditie vertrouw je erop dat er in de Bijbel iets te vinden is over wat God als het goede leven voor mensen heeft bedacht. Door Bijbelteksten te lezen, daarover te praten en verschillende interpretaties naast elkaar te zetten, probeer je boven tafel te krijgen wat dat is. Veel gelovigen denken uit de Bijbel te kunnen halen wat er op het gebied van seksualiteit en gender mag, en wat niet. Dat wordt vaak met veel stelligheid gebracht: zó ligt het in de schepping besloten, zó is het verordonneerd door God. Maar als je de Bijbel goed leest, moet je wel vaak veel moeite doen en oogkleppen opzetten om dat soort standpunten hard te kunnen maken. Ik denk dat je ook wat speelser naar die teksten zou kunnen kijken, in de wetenschap dat alles wat er nu gebeurt, in de daarin beschreven tijd ook gebeurde. En dan zie je dat wat er staat vaak niet klopt bij het ideaalplaatje dat sommigen

ervan gemaakt hebben. Neem het verhaal van de vriendschap tussen David en Jonathan. Als je daar oog voor hebt, is het onmogelijk daar geen homo-erotische subtekst in te lezen. Het is echt een soort liefdesrelatie. Het is sowieso heel moeilijk om in de Bijbel een kerngezin aan te wijzen zoals God het volgens de orthodox-christelijke hoek heeft bedoeld. De Bijbel is een rijke tekst, maar we zien die rijkdom niet altijd omdat er een consensus is ontstaan over wat daarin de hoofd- en bijzaken zijn. Als bijzaken worden vaak de verhalen gezien van mensen die niet aan de norm voldoen omdat ze een seksuele of ethische minderheid zijn of een afwijkende genderidentiteit hebben. Een van mijn missies is dat onderscheid tussen hoofd- en bijzaken ter discussie te stellen.

Zo zie ik het, maar ik vind het ook belangrijk om mijn waarheden regelmatig tegen het licht te houden. Ik heb basale principes waarover niet te onderhandelen valt, zoals mijn geloof in de fundamentele gelijkwaardigheid tussen mensen en het christelijke principe dat je moet proberen in alle omstandigheden vriendelijk te zijn. Mensen zijn altijd zoveel meer dan wat je van hen ziet. Maar door schade en schande heb ik ook geleerd dat ik uiteindelijk blij moet zijn met kritiek op mijn denken. Het lukt me nog niet altijd, maar ik heb ervaren dat het verschrikkelijk bevrijdend kan zijn om zogenaamde waarheden te herzien. Om me te realiseren: het is waar wat de ander zegt, dit is een vooroordeel dat ik moet loslaten.”

‘Wanneer ik op straat een jurk draag, kunnen andere mannen denken: wat zou ik graag willen wat ik nog niet durf?’

RIKKERT VAN HUISSTEDE (28) is theatermaker. Zijn voorstelling *Boys won't be boys* is nu in het theater te zien.

“We hebben een heel beperkt beeld van mannelijkheid. Toen ik op de middelbare school zat, waren er voor jongens twee mogelijkheden: je was gay of niet. Van beide mantypes bestond een vastomlijnd beeld. Als je gekleurde kleren droeg, op een bepaalde manier praatte of een brodtrommel had, was je ‘gay’. Ik droeg destijds gele kleren en had een brodtrommel, dus het was duidelijk – voor de buitenwereld. Zelf had ik nog geen idee. Nadat ik verliefd was geworden op een jongen had de manier waarop ik eruitzag ineens toch iets te maken met mijn seksuele oriëntatie. Daarna kreeg ik een vriendin en was ik dus blijkbaar bi. Inmiddels weet ik dat je genderexpressie iets anders is dan je seksuele voorkeur, en dat die twee niet per se aan elkaar gekoppeld hoeven te zijn. Bovendien

kan je seksuele voorkeur in de loop van je leven ook nog veranderen. Hoe identificeer ik mij? Wat is mijn waarheid? Daarover heb ik natuurlijk nagedacht. Ik zou kunnen zeggen: ik ben non-binair, ik doe niet mee aan dat hele genderverhaal. Ik ben gewoon niet een man. Ik denk dat ik heel ongelukkig zou zijn als ik in dat standaard mannelijke ideaalbeeld zou moeten leven. Maar eigenlijk denk ik dat veel mannen daar ongelukkig van worden. Ze hebben het gevoel dat ze niet voldoen aan de eisen die als man aan hen worden gesteld – stoer zijn, nooit je emoties tonen – en de onvrede daarover uit zich in agressie of te veel alcohol drinken. Als zo veel mannen zich ongelukkig voelen in dat hokje, kun je je afvragen of er in plaats van aan die mannen niet iets aan het hokje moet veranderen. Dus: hallo mannen, ik draag graag een jurk, maar ik hoor er ook bij! Dat zal voor sommige mannen lastig zijn, want dat zegt ook iets over hen. Als ik door in een jurk mee te doen aan *De slimste mens* laat zien dat je binnen het hokje ‘man’ veel meer kunt zijn dan hoe dat traditioneel wordt ingevuld, moeten andere mannen bij zichzelf te rade gaan over hoe zij dat doen. Wat zouden zij willen wat ze nog niet durven? Dat kan van alles zijn. Ik vind toevallig jurken lekker zitten en draag ze graag. Inmiddels maken ze ook deel uit van mijn activisme. Wanneer ik op straat een jurk draag, rek ik de bandbreedte van mannelijkheid wat op, zodat alle mannen zich vrijer kunnen bewegen. En als mannen veranderen, verandert de wereld mee.”

‘Ik probeer te leven zoals dat voor mij goed voelt. Maar ik twijfel weleens of ik niet meer als anderen zou moeten leven’

DOREND VERHAEGEN (31) woont in een tiny house van 24 m², en geeft cursussen aan mensen die dat ook willen.

“Omdat ik zo duurzaam en vrij mogelijk wil leven, woon ik samen met mijn vriend off grid in een tiny house. De systemen die wij hebben voor water en stroom zijn in aanschaf best prijzig, maar ze maken ons onafhankelijk van energiemaatschappijen, die steeds hogere prijzen vragen. Bovendien verdienen ze zichzelf op een gegeven moment terug. We hebben ons huis zelf ontworpen en gebouwd van duurzame materialen. Het is een volwaardig huis, met alleen wat minder ruimte waardoor je efficiënter kunt omgaan met energie. En het is verplaatsbaar, dus als we willen kunnen we het met alles erop en eraan ergens anders neerzetten. Misschien gaan we wel een tijdje in het buitenland wonen. Mijn vriend en ik werken allebei een stuk

minder dan de gemiddelde mens. Dat kan omdat we lage vaste lasten hebben. Het moet ook, omdat er in en om ons huis altijd wel iets te doen is. Er moet hout komen voor de houtkachel, de zonnepanelen moeten worden schoongemaakt, alles moet draaiende worden gehouden. Het is veel werk, maar het mooie is dat je weet waarvoor je het doet. Dat is als je voor een baas werkt toch vaak minder het geval.

Ik probeer te leven zoals dat voor mij goed voelt. Mijn vriend staat er net zo in als ik, misschien nog wel sterker. Ik twijfel nog weleens of we niet meer zoals andere mensen zouden moeten leven. Dat heeft hij helemaal niet. Hij heeft allerlei baantjes, waaronder klussen bij mensen thuis. Als hem wordt gevraagd een badkamer te maken die hij lelijk vindt, neemt hij die klus gewoon niet aan. In die zin kan ik veel van hem leren. Ik ben opgegroeid met het idee dat je hard moet werken en geld moet verdienen. Soms knaagt het aan me: moet ik niet meer uren maken, wat water bij de wijn doen? Ik vind het heel knap als mensen fulltime kunnen werken, maar mij lukt het niet. Je zou het ook kunnen omdraaien: misschien benijden mensen mij wel omdat zij zelf ook minder zouden willen werken, maar het niet aandurven? Om zo te leven als wij moet je out of the box kunnen denken. Zoals iedereen ben ik op zoek naar mijn eigen waarheid. Voor mij is het belangrijk dat ik in ieder geval de voorwaarden voor vrije keuzes creëer. Het lijkt mij heel benauwend als ik op een flatje zou zitten en iedere maand duizend euro zou moeten ophoesten om de huur te betalen.” <

‘Gelukkig zit ik niet op de stoel van de rechter’

Voorzitter MARDJAN SEIGHALI is nieuwsgierig naar andere mensen die het humanistische gedachtengoed aanhangen en maakt een rondje langs de velden. Deze keer gaat ze op bezoek bij humanistisch geestelijk verzorger MEREL in de penitentiare inrichting in Alphen aan den Rijn. “Is dit werk niet lastig als humanist?”

Tekst HANNAH HAMANS

Mardjan is hier al eerder geweest, vertelt ze, terwijl ze samen met geestelijk verzorger Merel (achternaam bij de redactie bekend) langs het sportveld loopt, dat omringd is door hoge hekken. “Ik werkte vroeger bij reclassering, dus ik kwam bij veel penitentiare instellingen binnen. Ik vind dat iedereen een tweede kans verdient. Het zit in mijn DNA. Ik ben zelf gevluucht en kreeg ook een nieuwe kans.”

Merel stopt bij de deur met het bordje Stiltecentrum. Het is de enige ruimte waar niet duidelijk tralies te zien zijn. Voor de ramen hangen gekleurde gordijnen. Ze nemen plaats aan tafel met daarop koffie, thee en koekjes.

“Hier zitten de geestelijk verzorgers van verschillende richtingen: moslims, christenen, humanisten; van alles door elkaar. We leren veel van elkaar. In deze ruimte houd ik iedere vrijdag een humanistische bezinningsbijeenkomst.”

Mardjan: “Wat houdt dat precies in?”

Merel: “In dit huis van bewaring zitten mensen in afwachting van hun straf. Bijna alle gesprekken gaan over de rechtszaken die eraan komen. Tijdens mijn bezinningsbijeenkomst praten we ook over andere thema’s, daar hebben de gevangenen behoefte aan. Het is een bijeenkomst waar mensen naar uitkijken.”

Mardjan: “Over welke thema’s spreken jullie dan?”

Merel: “Heel menselijke thema’s, zoals angst of woede. Maar ook: wat is vrijheid? Ik laat filmpjes zien, lees gedichten voor, of haal filosofen aan.

En ik vraag hun om voorbeelden. Zo ontstaat een waardevol gesprek. Het is niet alsof ik de waarheid aan het verkondigen ben, het is meer hardop denken. En als ze het er niet mee eens zijn, dan kunnen ze dat zeggen. Tijdens dit uur hebben ze even het gevoel mens te zijn.”

Mardjan: “Hoe spreek jij ze aan?”

Merel: “Ik probeer zo veel mogelijk hun voornamen te leren. En ik zeg altijd ‘mensen’ in plaats van ‘gedetineerden’. Tenzij het niet anders kan. Of ‘heren’, want we zijn hier in een mannengevangenis.”

‘Ik kan slecht tegen tralies. Ik heb zelf in de gevangenis gezeten. Het doet iets met je wat nooit meer slijt’

Mardjan: “Ik kan me voorstellen dat er iemand tegenover je zit die een verschrikkelijke daad heeft gedaan. Wat doet dat met je?”

Merel: “Ik zoek nooit van tevoren op waarom iemand vastzit. Daar kom ik wel achter omdat hij me dat zelf vertelt. Een keer hoorde ik eerst via anderen wat iemand had gedaan, en toen vond ik het moeilijk om daaroverheen te stappen. Ik ontmoet liever eerst de mens. Ik keur de daad niet goed, maar dan kan ik die in een groter geheel plaatsen.”

Mardjan: “Maar dat legitimeert de daad niet.

Er zijn meer mensen bij betrokken, zoals slachtoffers. Hoe ga je om met dat dilemma?”

Merel: “In het huis van bewaring zijn mensen nog in afwachting van hun straf. Gelukkig zit ik niet op de stoel van de rechter. Ik hoef niet te bepalen of iemand de waarheid vertelt. Maar een gevangene kan wel alleen zijn kant van het verhaal vertellen en stellen: ik heb niks gedaan. Ik daag hem dan uit om andere perspectieven te verkennen. Bijvoorbeeld: het Openbaar Ministerie en het slachtoffer vinden dat jij schuldig bent. Wat doet dat met jou?”

Mardjan: “Is dit werk niet lastig als humanist? Er is sprake van vrijheidsberoving. Mensen worden

achter tralies gezet. Ik kan heel slecht tegen tralies. Ik heb zelf in de gevangenis gezeten. Het doet iets met je wat nooit meer slijt. Het voelt als een kooi. Een mens hoort daar niet.”

Merel: “Ik hoop enigszins verlichting te brengen. Wat ik op zo’n moment voor mensen kan betekenen is dat ik de tijd voor ze neem, bijvoorbeeld in een één-op-ééngesprek. Ze krijgen de ruimte om hun hart te luchten.”

Mardjan: “Neem je die verhalen niet soms mee naar huis? Toen ik bij reclassering werkte, ging ik als ik thuiskwam soms uien snijden, zodat ik het los kon laten. Ik ken de trucs.”

Merel: “Ik werk hier nu vier jaar en het wordt steeds makkelijker. Maar er blijven altijd verhalen hangen die je extra raken.”

Mardjan: “Die verhalen, dat lijkt me ook het mooie aan je vak.”

Merel: “Klopt. Soms zeggen mensen: ‘Dankjewel dat je wilde luisteren.’ Dan zeg ik: ‘Bedankt dat jij je verhaal wilde vertellen.’”

Mardjan: “Kom je weleens in een spagaat met de buitenwereld? Dat je de mensen hier moet verdedigen?”

Merel: “Als je bij justitie werkt krijg je zo veel vragen. Wat vind je van het systeem? Zijn de straffen zwaar genoeg? We zijn inderdaad geen Thailand waar je met veel mensen op een cel zit, maar het feit dat je opgesloten zit, blijft. In welke omstandigheden dan ook. Je zit wel vast.”

Mardjan: “Precies. Ga het maar eens een halve dag proberen. Dan weet je wat het is.”

Merel: “De discussie is zo gepolariseerd. Ik zeg niet dat we minder of meer of zwaarder moeten straffen. Bepaalde handelingen hebben nu eenmaal consequenties. Maar je hoopt ook dat mensen een tweede kans krijgen. Wanneer je het label ex-gedetineerde hebt, krijg je het nog knap lastig. Die nieuwe kans gunnen: daar ligt de verantwoordelijkheid voor ons als samenleving.”

‘Niet alleen de boer, ook de burger moet veranderen’

We weten best dat het anders moet en hoe het anders kan, zegt hoogleraar IMKE DE BOER, een van de architecten van een radicaal ander voedselsysteem. “Probleem is alleen: we dóén het niet.” Daarnaast worstelt ze tegenwoordig met een ethisch dilemma: mag de mens dieren bezitten en doden?

Tekst JOSÉ ROZENBROEK
Fotografie LINELLE DEUNK

“Zie je, er zijn wel hónderd dilemma’s”, verzucht Imke de Boer halverwege het gesprek. De hoogleraar Dieren & Duurzame voedselsystemen aan de Wageningen University & Research heeft er zojuist verschillende geschetst, van mondiale uitdagingen tot persoonlijke worstelingen, die allemaal de vraag proberen te tackelen: hoe kunnen we voedsel produceren op een manier die goed is voor planeet, mens én dier? Samen met collega Evelien de Olde schreef ze een alomvattende visie op een duurzaam Nederlands voedselsysteem. Met hun team wonnen ze de prestigieuze Rockefeller Food Vision Prize.

We weten al heel lang dat het anders moet en hoe het anders kan, volgens de hoogleraar. “Als je naar het Nederlandse dieet kijkt: meer plantaardig en minder dierlijk voedsel, minder lege calorieën, meer lokaal en uit het seizoen, minder weggooien – we weten het best, maar we dóén het niet. Vanwege allerlei machtsstructuren, maar ook omdat gedragsverandering ontzettend moeilijk is voor mensen. Voor mij ook hoor, ik ben vegetariër, en ik zou veganist willen worden, maar ik hecht nog steeds aan mijn yoghurt ’s morgens.” Sinds kort is De Boer nog maar drie dagen aan de universiteit verbonden, de rest van haar tijd besteedt ze aan haar eigen bedrijf *De Boer en Voedsel*. Ze houdt lezingen, zit in verschillende overlegorganen en samen met innovatieve boeren en andere partijen kijkt ze hoe je dat andere voedselsysteem in de praktijk tot stand kunt brengen. “Ik had een grote behoefte om met mijn laarzen in de aarde te gaan staan. Om al die dingen die we al weten, te gaan doen, samen met anderen. Maar wel met als fundament de wetenschap. Ik ben de wetenschappelijke schakel tussen de boer en het voedsel.” Ze vertelt dat de leerstoelgroep Dierlijke productiesystemen waar zij werkt al vanaf de jaren negentig

nadenkt over veehouderij en duurzaamheid. “Binnen Dierwetenschappen waren we een vreemd clubje dat in eerste instantie niet helemaal serieus werd genomen. We liepen misschien te veel op de troepen vooruit. Veel Wageningers waren vooral bezig met de vraag: hoe maken we zo efficiënt mogelijk gebruik van arbeid, land en kapitaal, voor een optimaal rendement per dier of hectare? Dat heeft uiteindelijk geleid tot een landbouw die ten koste gaat van de planeet, de dieren en ook de boeren. Veel Nederlandse boeren hebben torenhoge leningen en zijn afhankelijk van de aanvoer van kunstmest, zaden, fokmateriaal, veevoer. Dat maakt hen weinig autonoom. In Den Haag is er geen consistente duurzame visie op het voedselsysteem. Daardoor krijgt de boer elke keer weer nieuwe regels opgelegd. Ik snap heel goed dat hij boos is.”

Neemt niet weg dat het systeem wél moet veranderen, zegt De Boer. Het mondiale voedselsysteem is verantwoordelijk voor een derde van alle broeikasgasemissies, en daarmee voor de opwarming van de aarde. De landbouw is bovendien de grootste boosdoener als het gaat om verlies van biodiversiteit. “Inmiddels wordt 40 procent van al het land in de wereld dat niet bedekt is met ijs of woestijn voor landbouwgrond gebruikt. En het einde is nog niet in zicht, want de ontbossing gaat nog steeds door.

Maar ook de vraag hóé we ons land gebruiken, is van belang. Vruchtbaar akkerland moeten we gebruiken voor voedsel voor mensen en niet voor dieren die wij dan vervolgens weer eten. Nu wordt 40 procent van al het akkerland ingezet voor het verbouwen van veevoer. Daar moeten we radicaal mee stoppen Alleen de reststromen van plantaardig voedsel van akkerland – dat deel van de gewassen dat wij mensen niet kunnen eten maar dieren wel – en grasland dat niet geschikt is voor akkerbouw, zou je moeten gebruiken als veevoer. Dat

betekent wel dat we minder dieren kunnen houden en dat we in het westen minstens de helft minder dierlijk voedsel moeten gaan eten. Dus niet alleen de boer, óók de burger moet veranderen. We zijn allemaal deel van het probleem, en dus ook allemaal deel van de oplossing.”

Ze vertelt dat dit verhaal inmiddels wel is omarmd. “Vijf jaar geleden kwam ik nog regelmatig klimaatontkenners tegen, nou, die zijn inmiddels wel verdampt. Ik word inmiddels ook door grote bedrijven gevraagd onze visie uiteen te zetten.”

Lost in translation

Ze komt uit een gezin van twee sportleraren, ze is opgevoed met drie glazen melk per dag en geregeld vlees op tafel, want daar werd je groot en sterk van. “We hadden honden en een paard en ik was gék op die dieren. Als tiener werkte ik op een melkveebedrijf en wilde ik dierenarts worden – doordat ik werd uitgeloot kwam ik in Wageningen terecht waar ik Zoötechniek ging studeren.”

Inmiddels, vertelt ze, worstelt ze met het dilemma of mensen überhaupt wel dieren mogen houden. “Op een congres hoorde ik een dierenethicus de stelling poneren: niemand heeft het recht iemand anders tot zijn eigendom te maken. Want daarmee maak je die ander tot een ding. Ook kinderen zijn niet je eigendom. De volgende stap in zijn betoog was: waarom zouden wij mensen ons dan wel dieren mogen toe-eigenen? Die vraag zette me opnieuw aan het denken en daardoor ben ik nu een boek aan het schrijven: *Dieren en ik*. Dat gaat met name over mijn veranderende kijk op landbouwhuisdieren en het eten van dierlijk voedsel. In elk hoofdstuk zet ik een andere bril op. Vanuit het perspectief van Moeder Aarde laat ik zien dat het eten van een klein beetje dierlijk voedsel mogelijk is. Maar hebben we dierlijk voedsel

ook nodig? Gezonde volwassenen in het rijke westen kunnen prima veganistisch eten wanneer je vitamine B12 en een beetje calcium toevoegt als supplement. Maar ik raad een 100 procent plantaardig dieet niet aan voor zieken, zwangeren en kinderen. Yoghurt of melk en af en toe een eitje of wat vlees kunnen een gezonde toevoeging zijn.” Maar daarnaast is er dus dat punt van dierenwelzijn en ethiek waarover ze zich het hoofd breekt: mag de mens dieren bezitten en doden? “Je kunt zeggen: in de natuur eten dieren elkaar ook op. Ja, dat klopt, maar er gebeurt wel meer in de natuur wat wij niet één, twee, drie overnemen: leeuwen doden de jongen van andere mannetjes; het lijkt me niet verstandig als wij dat gedrag kopiëren. Anderen zeggen: ja, maar wij mensen zijn intelligenter dan dieren, wij kunnen abstract-conceptueel denken. Maar veel dieren kunnen dingen die wij weer niet kunnen, dus wat is intelligentie? Ik vind: ieder dier heeft zijn unieke capaciteiten en het recht op een eigen leven. De vraag is of dat binnen een commerciële setting kan waar een koe elk jaar een kalf moet krijgen, anders geeft ze

‘Niemand heeft het recht een ander tot zijn eigendom te maken - ook je kinderen zijn niet van jou. Zou je dan wel dieren mogen toe-eigenen?’

geen melk. Die kalveren worden vaak binnen een paar uur bij haar weggehaald, waardoor ze geen moedergedrag kan vertonen. En het drinken van melk is altijd verbonden met het doden van dieren. De stiertjes en overtollige vaarskalfjes gaan meteen naar de mesterij. De meeste koeien worden gemiddeld maar zes jaar, economisch gezien is dat het beste rendement, terwijl ze veel ouder zouden kunnen worden.’

Al met al, verzucht De Boer, is het schizofreen om te zeggen: ik eet geen vlees meer, want ik wil geen dieren doden, maar ik drink nog wel melk of ik eet nog wel yoghurt of eieren. “En, als wij dieren houden, bepalen wij wat hun behoefte is, wat ze eten, hoe ze zich voortplanten, of ze binnen of buiten kunnen zijn – en wie zijn wij om daarover te beslissen? Dat ethische dilemma probeer ik zo goed mogelijk uit te leggen in mijn boek. Want de lastige reis die ik maak, *lost in translation*, die maken andere mensen vast ook.”

► Voor meer informatie: deboerenvoedsel.nl

MEE MET DE PRIVÉDETECTIVE

Van bedrijfsfraude tot ontvoering, van zedenzaken tot ouderverstoting: bijna 2000 privédetectives in Nederland speuren dagelijks naar bewijzen om de waarheid boven tafel te halen. “Als meisje van acht jaar betrapte ik al stropers, die ik aangaf bij de politie.”

Tekst ADINDA AKKERMANS fotografie BAS LOSEKOOT

‘Ik kan niet tegen onrecht’

“Kijk, daar staat-ie!” In een zijstraat staat een wit bestelbusje van dertien in een dozijn. Maar privédetective Bob weet het zeker: dit is precies het busje dat hij zoekt. We rijden al een tijdje rond in een nette, kinderrijke buurt in het zuiden van het land. “Nu is het zaak er niet meteen op af te rijden, want dan heb je kans kapot te gaan.” Met ‘kapotgaan’ bedoelt hij: betrappt worden. Dan wordt de opdracht meteen afgebroken. Dus parkeert hij zijn geblindeerde bestelbus verderop bij een plantsoentje. Onopvallend, maar met goed zicht op zijn ‘target’, zo’n vijftig meter verderop. In opdracht van een welgesteld echtpaar volgt hij al meer dan een week hun zoon van rond de veertig. Ze maken zich zorgen omdat zoonlief een inkomen van zo’n tienduizend euro per maand verdient en toch steeds bij hen aanklopt omdat hij geld tekortkomt. Ook het spaargeld van zijn kinderen heeft hij inmiddels opgemaakt. Toen ze hem op de man af vroegen wat er aan de hand is, liep hij boos

weg. “Daarom hebben ze mij ingehuurd om uit te zoeken wat er speelt en of hij wel goed voor zijn kinderen zorgt.”

De detective draait zich om en pakt zijn fototoestel vanachter een camouflagenet dat voor de laadruimte hangt. Als hij het risico loopt gezien te worden, kruipt hij achter het net en maakt foto’s door de gaten heen. Vandaag kan hij achter het stuur blijven zitten. “Niemand heeft ons in de gaten. Van buiten lijkt dit een doodgewone auto van een klusjesman.” Hij wrijft de lens van de camera schoon en zoomt in op het witte busje. Het is ochtend en de buurt is uitgestorven. Bob trommelt met zijn vingers op het stuur. “De zoon is daar binnen aan het werk. Nu wachten tot hij naar buitenkomt.”

Voordat hij privédetective werd, werkte Bob – een onopvallende verschijning in een zwarte trui – 31 jaar bij de overheid, onder andere als rechercheur bij de Nederlandse politie en bij Europol, waar hij zich bezighield met het

Privédetective Herma Kluin.

Gerard Wuite, collega van Herma Kluin.

oprollen van bendes uit Bulgarije. Maar het frustreerde hem steeds vaker dat veel zaken onopgelost bleven: “Ik kreeg op een gegeven moment de dienstopdracht om gestolen auto’s te laten staan omdat we te weinig capaciteit hadden. Toen was voor mij de maat vol.” Na een korte opleiding tot particulier onderzoeker en een screening door het ministerie van Justitie en Veiligheid kreeg hij een vergunning en startte in 2014 Condor Recherchebureaus. “Dat vind ik mooie vogels.” Hij vraagt 95 euro per uur en zijn opdrachtgevers zijn heel divers. Hij begon met kleine zaken, veelal van mensen die willen bewijzen dat hun geliefde vreemdgaat, maar inmiddels houdt hij dat soort opdrachten af: “De meeste mensen die komen voor overspel weten het eigenlijk al. Mijn advies is: niet doen, je bent straks veel geld kwijt, terwijl je de beslissing ook nu al kunt nemen.” Zijn belangrijkste klanten zijn grote fabrieken die interne diefstal willen achterhalen en bedrijven die vermoedens hebben van onterecht ziekteverzuim. Zo was er de bouwvakker die zich altijd in februari en september ziek meldde vanwege een zwakke rug. Bob achtervolgde hem en fotografeerde hoe hij op een andere plek palen in de grond sloeg. “Met die rug viel het dus wel mee: hij bleek een eigen bedrijf te hebben waarvoor hij werkte als hij zich had ziek gemeld.” De man werd op staande voet ontslagen, in het bijzijn van Bob, die het bewijs leverde. “Nee, dat zijn niet altijd leuke ontmoetingen”, zegt hij laconiek. “Soms reageren mensen zo agressief dat ik denk: morgen maar even een nieuwe bril kopen.” Hij gaat best ver om de waarheid te achterhalen. Zo huurde hij een ruimte naast een man die evan werd verdacht een concurrentiebeding te schenden. “Vandaaruit kon ik zien

‘De meeste mensen die komen voor overspel weten het al. Mijn advies: niet doen, je bent straks alleen maar veel geld kwijt’

met wie hij afspraken had en makkelijk zijn vuilnis doorzoeken, waarin ik veelzeggende contracten vond.” Een van zijn tactieken is gedragspatronen te achterhalen. “Daarvoor hoeft je iemand niet continu te volgen, maar wel langere tijd op verschillende momenten.” Hij gaat ook vaak ’s nachts op pad. “Deze man bleek ook een affaire te hebben met zijn secretaresse, maar die ‘bijvangst’ heb ik niet gemeld. Zover dat mogelijk is, houd ik rekening met de privacy van de mensen. Ik denk vaak: hoe zou ik het zelf vinden als ik gevolgd werd?” Hij legt uit: als je iemand hebt geobserveerd, heb je zijn privacy geschonden. Daarvan moet je hem of haar op de hoogte brengen, ook als de verdenking niet blijkt te kloppen. “Als opdrachtgevers dat horen, haken ze vaak af.”

Recherchebureau Incognito

Bob is niet zijn echte naam van Bob. Hij wil ook niet op de foto voor dit artikel, omdat hij het essentieel vindt dat niemand hem herkent. Detective Herma Kluin (57) van recherchebureau Incognito staat daar heel anders in. Zij schreef columns op de misdaadwebsite

Warmtecamera, werkt zeer nauwkeurig en op grote afstand.

MEE MET DE PRIVÉDETECTIVE

Femke Fataal, plaatst regelmatig foto's van zichzelf op social media, maakt een podcast en houdt lezingen over haar vak. Toch hangt bij de ingang van haar kantoor in Rijswijk geen naam bordje. "Zo kunnen klanten hiernaartoe komen zonder dat iemand hoeft te weten dat ze een privédetective inhuren."

Kluin opent de deur op stiletto's en in een lange jurk. Op haar kantoortje zit een klant. Hij heeft wallen onder zijn ogen en kijkt bezorgd. Zijn familie wordt al zes jaar geterroriseerd door de gewelddadige ex van zijn schoonzus: brandstichting, graffiti en stalking. De politie kon weinig doen in verband met de privacy van de verdachte. Toen er op tweede kerstdag een explosief afging voor zijn deur, was de maat vol en besloot hij een detective in te schakelen. Herma: "Hij was echt ten einde raad."

Om de klant niet te veel op kosten te jagen, besloot ze geen observatie in te zetten. "Die ex hield zich soms ook maanden stil, dat zou zonde zijn." Wel adviseerde ze camera's op te hangen. Op die beelden zag de familie hoe iemand een tracker plaatste onder hun auto. Omdat de man een bivakmuts droeg was er nog steeds niet genoeg bewijs. Herma liet de tracker onderzoeken en uit die data bleek dat twee keer een route was afgelegd vanuit de buurt van de vermeende stalker. Herma: "Zo konden we een dossier opbouwen met bewijs." Een week geleden ging er weer een explosief af bij de auto van de familie. Op de camerabeelden is te zien hoe een man zijn bivakmuts heel even naar voren schuift waardoor zijn achterhoofd zichtbaar wordt. Met het bewijs dat Herma verzamelde, kon de verdachte worden gearresteerd. Vandaag bespreken zij en haar klant hoe ze ervoor kunnen zorgen dat de boze ex een langere straf krijgt en eventueel tbs. Herma: "We gaan praten met andere slachtoffers die hij stalkte,

'Vaak worden zaken bij de politie geseponneerd vanwege gebrek aan bewijs of gebrek aan tijd. Wij pakken die dan op'

om aan te tonen dat dit geen incident is."

De politie is niet altijd blij met bemoeienissen van privédetectives, maar in dit geval is er een goede samenwerking. Herma: "Wij kunnen dingen doen waar de politie geen tijd voor heeft". Haar compagnon Gerard Wuite zit naast haar. Hij vertelt: "Ik heb zelf jarenlang bij de politie gewerkt en zag hoeveel er bleef liggen. Laatst was een dader bekend, maar had de politie geen tijd voor onderzoek. Ze stuurden het slachtoffer naar ons om meer bewijs te verzamelen. Zo kon de dader worden opgepakt."

Pet of pruik

Er rinkelt een telefoon. Herma neemt op, ze luistert en antwoordt kordaat: "Nee, niet nodig, mits we kunnen observeren bij haar woning. We zien haar dan in de auto stappen en blijven haar volgen. Ik ga aan de gang." Veel van de observaties laat ze door anderen doen. Als ze zelf op pad gaat, doet ze dat alleen 's avonds en dan zet ze een pet of pruik op. Herma houdt van de spanning van het vak. "Met een of andere duffe romantische film hoeft je bij mij niet aan te komen. Ik kon vroeger niet slapen als ik niet eerst een moordscène gekeken had. Waar anderen

doodsbang van worden, daar word ik juist zen van.” Ze kent geen angst, zegt ze. “Ik ben niet overmoedig, maar als ik met de dood word bedreigd doet me dat weinig.”

Hoewel ze als kind al detective wilde worden, heeft het tot haar vijftigste geduurd voordat ze de bekende privédetective Ben Zuidema opbelde, van wie ze alle boeken had gelezen. “Hij zei: ‘Kom eerst maar eens praten. Ik ben met de dood bedreigd, drie relaties liepen op de klippen, je hebt nooit meer rust.’” Ze glimlacht. “Na dat gesprek was ik helemaal gemotiveerd. Het leek me zo kicken.”

Plassen in een plasbuis

Ze heeft veel verschillende opdrachten, van bedrijfsrecherche tot ontvoering, van zedenzaken tot ouderverstoting, vertelt ze. We zijn inmiddels op weg naar een collega-rechercheur, waar Herma apparatuur gaat ophalen voor een observatie. “Het gaat mij altijd om het bestrijden van onrecht. Als meisje van acht jaar betrapte ik al stropers, die ik aangaf bij de politie. En wat me misschien extra motiveert: mijn vader zei vroeger dat er echt niemand op mij zou zitten te wachten.” In de buurt van Rotterdam parkeert ze bij een pakhuis. Voor de deur staat een observatiebusje. “Hierin zitten we soms uren achtereen met de camera in de aanslag. Plassen doe ik dan in een plasbuis.”

Herma belt aan. Joram, een brede man met lang haar, doet open. Herma schakelt hem vaak in als ze apparatuur nodig heeft. Eerder werkte hij bij de FIOD en de recherche als technisch specialist, nu is hij ondernemer. Voor verschillende opdrachtgevers plaatst hij camera's en af luisterapparatuur. “Boven kassa's, in magazijnen en in bejaardentehuizen waar veel wordt gestolen door personeel.” Joram heeft zijn apparatuur uitgestald: een camera waarmee je van veraf kunt kijken,

een apparaatje dat uitgeschakelde telefoons opspoort, een warmtecamera waarmee je in het donker mensen kunt traceren en een ‘swieper’ waarmee je andermans af luisterapparatuur detecteert. “Maar ik heb wel grenzen: camera's of microfoons in slaapkamers installeren doe ik nooit: dat is té privé. En je moet bij opdrachtgevers altijd doorvragen of hun motieven wel juist zijn.” Herma: “Laatst wilde iemand een camera in het huis van haar vader plaatsen omdat haar broer hun vader tegen de rest van de familie zou opzetten. Ik zei: ‘Het is het huis van je vader, hij is verstandelijk goed, hij moet akkoord geven.’ Daar was ze heel pissig over.” Joram: “Je moet altijd goed nadenken waarom je iets doet. We hebben geen officier of rechter die ons tijdens het onderzoek controleert. Wij moeten zelf een inschatting maken: is er een gerechtvaardigd belang voor dit onderzoek?”

Klik klik klik. In het zuiden van het land heeft detective Bob beet: de zoon die hij volgt loopt naar zijn witte busje, gaat naar binnen en komt even later weer naar buiten. Bob legt het allemaal vast. Voor een leek lijkt er niets aan de hand, maar voor hem past dit in een patroon. De afgelopen week zag hij hoe de man een afspraak had met een drugsdealer, hoe hij de coke in zijn witte busje bewaart en hoe hij om de twee uur naar binnen gaat om te gebruiken. Vandaag dus ook op zijn werk. Drie weken heeft Bob uitgetrokken voor deze klus, maar het is eigenlijk al duidelijk: het geld gaat op aan drugs. “Ik zou nog wel meer momenten kunnen vastleggen waarop hij gebruikt. Maar de vraag is: wordt de waarheid daarmee dikker? Nee, de feiten zijn duidelijk. Nu moet de familie er zelf mee verder.” <

Camera voor opnames tijdens observaties en achtervolgingen.

Valerie Granberg

Een waarheid als een koe

Zou een koe hetzelfde kunnen voelen als jij? En een hond? Een vis? Een plant? En de buurman, wat voelt hij? We weten het niet. Zolang we niet weten wat de waarheid is, zegt FRANK MEESTER, kunnen we maar beter het zekere voor het onzekere nemen. En dus een beetje lief zijn – voor de dieren en de planten en de mensen.

FRANK MEESTER
Frank Meester is filosoof,
publicist en musicus

Voor de mens is de mens nu de maat der dingen, zoals voor de koe waarschijnlijk de koe de maat der dingen is. We zitten opgesloten in ons menselijke perspectief, en kunnen nooit met zekerheid weten wat er in de kop van een koe omgaat als zij het slachthuis in wordt gebracht. Of wat een hond voelt wanneer die ons zielig aankijkt. Misschien voelen die dieren niet zo veel als wij. Er is een kans dat hun bewustzijn minder ontwikkeld is en dat ze zich daarom nauwelijks bewust zijn van hun lijden. Zou het daarom geoorloofd zijn om dieren af en toe te gebruiken voor onze doeleinden? Bijvoorbeeld door medicijnen op ze te testen, hun vacht te dragen, hun melk te drinken of ze, mits we het netjes doen, op te eten.

Het spreekt voor zich dat we dat bij mensen niet moeten doen. Van mensen weten we dat ze kunnen voelen en denken. We zijn immers zelf een mens. Je kunt weliswaar niet zien wat er diep vanbinnen in een ander omgaat door hem open te snijden, maar je zou dan wel kunnen zien dat die ander vanbinnen erg op jou lijkt. Hij heeft dezelfde organen, zoals een centraal zenuwstelsel. Daarom is het waarschijnlijk dat die ander ook gevoelens, gedachten en ervaringen heeft.

Als andere mensen net zo in elkaar steken als jij en daarom ongeveer hetzelfde ervaren, is het een aardige regel om onze medemensen te behandelen zoals we zelf behandeld willen worden. Al moeten we niet te consequent zijn. Want uit de praktijk weten we dat er mensen zijn die een andere smaak hebben dan wij. Ik hou van klasieke muziek en die zet ik graag hard op, maar mijn buurman houdt van stevige bluesmuziek. Daarom moet ik rekening met hem houden en mijn klassieke muziek niet te hard zetten. Dus: in grote lijnen (we houden van muziek) lijken we op elkaar, maar in kleine (hij houdt van blues, ik van klassiek) niet.

Het is aannemelijk dat een hond dezelfde dingen voelt als wij. En dat zou best ver kunnen gaan. Kijk maar eens naar YouTube-filmpjes van honden die zich schamen

Wij mensen zijn zoogdieren. Als je andere zoogdieren opensnijdt – ratten, koeien of honden –, dan zie je dat ze in grote lijnen op ons lijken. Ze hebben veel dezelfde organen, zoals een enigszins vergelijkbaar centraal zenuwstelsel. Het is daarom aannemelijk dat ze dezelfde dingen voelen als wij. En dat zou best ver kunnen gaan. Kijk maar eens naar YouTube-filmpjes van honden die zich schamen. Ze hebben iets gedaan wat niet mag en ze kijken vervolgens met een blik die wij medezogdieren direct herkennen als beschaamd.

Goed, je weet niet wat de waarheid is, of ze zich echt beschaamd voelen en niet alleen maar toevallig zo kijken. Maar het is wel aannemelijk (en wat mij betreft aannemelijker dan dat ze zo maar beschaamd kijken als ze iets beschaamds hebben gedaan, zonder daar iets bij te voelen). Want in grote lijnen lijken ze op ons, in kleine lijnen niet.

Een vis is geen zoogdier en staat verder van

ons af. Maar er is volgens mij genoeg reden om aan te nemen dat een vis het niet fijn vindt om een haakje in zijn bek te krijgen en daaraan uit het water omhoog getrokken te worden, waar hij niet kan ademen, om vervolgens opgemeten te worden en (als hij geluk heeft) weer terug gegooid te worden in het water. Ook die vis lijkt in grote lijnen op ons en in kleine niet. Iemand die daaraan twijfelt gebruikt twijfel als smoes om lekker door te kunnen gaan met vissen.

Hoe zit het met de regenworm? Die staat vermoedelijk nog verder van ons af. Zou die het erg vinden om aan een haakje geregen te worden en in het water te hangen totdat een vis in hem hapt? Ik zou het zekere voor het onzekere nemen en ervan uitgaan dat die het niet prettig vindt.

En hoe staat het met de plant? Het is een levend wezen dat zijn uiterste best doet om in leven te blijven en het daarom waarschijnlijk op de een of andere manier niet fijn vindt wanneer hij daarin gefrustreerd wordt. Betekent het dat je planten daarom maar beter niet kunt doden of verminken? Tja, we moeten zelf ook nog blijven leven en als we geen planten meer eten (en ook al geen dieren), blijft er niets over. Maar je kunt wel proberen om planten zo veel mogelijk met rust te laten en als je ze verzorgt, ze altijd genoeg water te geven, een fijne grote pot met vruchtbare grond en de juiste dosis licht, zodat ze niet langzaam sterven op je vensterbank. Want de waarheid is dat ze dat niet leuk vinden.

Oké, strikt genomen weten we dat niet zeker. Maar is dat niet juist een reden om dan het zekere voor het onzekere te nemen? Omdat we het niet zeker weten, moeten we extra voorzichtig zijn in onze omgang met andere soorten. En ik zou die regel voor de zekerheid trouwens ook toepassen in de omgang met onze eigen soort. <

Het Humanistisch Verbond zet maatschappelijke thema's op de (politieke) agenda, wil mensen inspireren en komt in actie wanneer dat nodig is.

Optimistisch en levenslustig

De nieuwe directeur van het Humanistisch Verbond, ROBBERT BODEGRAVEN, is niet naïef; hij ziet de problemen en dilemma's van deze tijd. Tegelijkertijd gelooft hij in de creativiteit en het verstand van de mens om die uitdagingen het hoofd te bieden.

Tekst ROBBERT BODEGRAVEN
Fotografie JITSKE SCHOLS

Wie of wat is de mens? Wat maakt hem tot een goed mens, en hoe verhoudt de ene mens zich tot de andere? De vraag naar de mens is de meest elementaire vraag van het humanisme. Het humanisme dat als levensbeschouwelijke stroming zingevingsvragen stelt. Betekenis wil geven aan het leven, aan de mensheid. En die betekenis vervolgens voortdurend wil bevragen, omdat vastgespijkerde waarheden al snel roesten. Zingeving en betekenis geven, het is de Siamese tweeling van het humanistische denken. Ze zijn nooit statisch, steeds in beweging en op onderzoek uit. Die flexibiliteit kenmerkt het humanisme. Het denken dat door de beweeglijkheid ook speels blijft. Serieus, diepzinnig, maar ook altijd optimistisch en speels.

Het Humanistisch Verbond gaat een nieuw jaar in, waarin vanuit dit denken een nieuwe koers wordt uitgezet. Dat begint bij de vraag: wat is dan het Humanistisch Verbond?

Natuurlijk, een vereniging van 17.000 leden, verspreid over het hele land. Onderdeel van een internationale beweging. Met leden die zich aangesproken voelen door de zoekende levensbeschouwing. Zinzoekers die daarvoor uit willen komen. Voor deze leden wil het Humanistisch Verbond een thuis zijn, een plek waar mensen elkaar ontmoeten, zich laven aan elkaars ervaringen, vragen en inzichten. Maar het Humanistisch Verbond kan daar als organisatie niet tevreden mee zijn. De opdracht is groter.

De uitdagingen zijn bekend. De afgelopen decennia hebben mondiale vraagstukken aan het licht gebracht die daarvoor minder scherp gezien werden, zeker in hun samenhang. Er is de noodzaak om klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit een halt toe te roepen en te herstellen wat verloren ging. We zien voortschrijdende globalisering, die de wereld tot een marktplein maakte, waar mensen, geld, spullen en diensten van de ene plek naar de

andere flitsen. En waar het consumptieniveau de maat voor geluk is geworden. Die ontwikkelingen hebben bijgedragen aan de plotselinge pandemie die hele samenlevingen platlegde. Daarnaast is er wereldwijd een toename van ongelijkheid in kansen voor mensen, zowel tussen landen als binnen de landsgrenzen. Bovendien zien we door een snel ontwikkelende digitalisering dat de menselijke maat verloren dreigt te gaan en de vrijheid om eigen keuzes te maken niet meer zo vrij blijkt te zijn.

Antwoorden op dilemma's

Al deze ontwikkelingen dagen ons uit. Of we ons er nu onderdeel van voelen of niet, vanuit onze humanistische levensovertuiging willen we zoeken naar antwoorden op de dilemma's die als gevolg van deze ontwikkelingen op ons pad komen. Zoals gezegd: we zijn daar optimistisch over. Niet omdat we naïef zijn. Maar omdat we geloven dat de mens grote mogelijkheden heeft om vanuit verantwoordelijkheid zijn eigen leven en dat van anderen vorm en richting te geven. We worden daarin gesterkt door de zich steeds vernieuwende, sterke emancipatiebewegingen die voor een humane samenleving strijden. Of het nu gaat om de Black Lives Matter-beweging, de LHBTIQ+-strijd, het verzet tegen armoede of de jonge klimaatactivisten, ze laten zien dat een andere, rechtvaardiger wereld mogelijk is.

Tegelijkertijd zien we een groeiende tendens in de samenleving, in Nederland en internationaal, om terug te grijpen naar het verleden, vaak meer gevoed door nostalgie dan door realiteitszin. De individualisering en het verlies van een plaats waar je je beschermd en thuis voelt – een plek om te landen, zoals de Franse schrijver Latour dat noemt – maken mensen onzeker. Ze hebben het idee dat ze de grip op hun leven verliezen. Conservatisme en rechts-populisme lijken

Het humanisme wil er niet alleen zijn voor progressieve optimisten, maar ook voor mensen die minder zijn opgewassen tegen de grote uitdagingen waar het leven ze voor stelt

aantrekkelijke alternatieven voor wie niet meewil in een vooruitstrevende koers die veranderingen als een gegeven in het leven beschouwt. Niet iedereen kan meekomen met de veranderingsgezinden.

Deze tendens wakkert politiek-maatschappelijke krachten aan die mensenrechten als een optie zien en de rechtsstaat als een keuzemenu. Een hang naar sterke leiders en de aantasting van democratische beginselen krijgen meer voet aan de grond. Het zijn ontwikkelingen die door een humanistische bril met zorg worden gevolgd. En waar de humanistische levensbeschouwing een antwoord op wil geven. Antwoorden die een alternatief bieden, niet alleen voor de progressieve optimisten, maar ook aan mensen die minder goed bestand zijn tegen de soms grote uitdagingen waar het leven ze voor stelt.

Moreel kompas

Er is behoefte aan een dergelijk humanisme. Uit onderzoek blijkt dat de meerderheid van de Nederlanders zich niet meer beschouwt als godsdienstig in de traditionele betekenis. De kerk (of de moskee, de synagoge of de tempel) is niet meer de voornaamste bron van zingeving of het voornaamste morele kompas bij keuzes in het leven. Nederlanders geven hun levensverhaal zelf vorm en pogen zelf betekenis te geven aan de belangrijke gebeurtenissen in hun leven. Bijna 1,3 miljoen mensen onderschrijven humanistische waarden.

Het Humanistisch Verbond biedt onderdak aan deze groep Nederlanders. Aan de 17.000 leden die zich openlijk tot het humanisme voelen aangetrokken. En we reiken de hand naar de anderen, die mee willen doen in het meerstemmige verhaal dat handen en voeten geeft aan waar we wél in geloven. In de

mogelijkheden die we hebben om een zinvol, vervullend bestaan te leiden. Daarvoor zijn vrijheden nodig die de mens in staat stellen om zijn identiteit te ontdekken en te ontwikkelen. En er zijn verantwoordelijkheden in het spel, die de individuele vrijheid altijd in relatie tot de omgeving bepalen. Medemenselijkheid ten opzichte van de ander, solidariteit, verantwoordelijkheid voor de directe omgeving, maar ook voor de ecosystemen waar we afhankelijk van zijn, voor de andere levende wezens en voor onze planeet.

Strijd tegen nihilisme

Het Humanistisch Verbond werd 75 jaar geleden opgericht. De strijd, waar oprichter Jaap van Praag zich met het verbond op wilde richten, was tweeledig. Er was de kleine strijd, voor gelijkberechtiging van buitenkerkelijken. En er was de grote strijd, die tegen het nihilisme. Die grote strijd is nog altijd niet gestreden. Het nihilisme dat ontstaat uit het verlies van verbondenheid tussen mensen, en uit het verlies aan betekenis dat ieder mens voor zichzelf aan het leven wil geven – dat nihilisme is voor iedereen die het wil zien nog als een hardnekkig virus aanwezig. Met het centraal zetten van de mens als zinzoeker en met het geloof in de menselijke mogelijkheden biedt het humanisme een optimistisch en levenslustig tegengeluid. We zien de grote uitdagingen. En we geloven dat we de creativiteit en het verstand hebben om die uitdagingen het hoofd te bieden. Die strijd zetten we onvermoeibaar voort. Dat is de missie van het Humanistisch Verbond, nu en in de toekomst. <

**KWAAD ZIJN
NIET VERWARREN
MET GELIJK
HEBBEN**

Dat neigt naar humanisme!

